

Avortar la vaca(ALDC, VI, 1299. *Avortar la vaca*)

El concepte “parir prematurament abans que el fetus sigui viable” (*Diec*) coneix quatre lexemes d’extensió notable: *avortar* (amb *eixortar*), *aforrar*, *afollar* i *malparir*.

Avortar (s. XV), més que pres del llat. ABORTARE (*DECat*), n’és la seva evolució; un verb compost de AB-, de valor negatiu, i de ORIRI ‘néixer’, és a dir, ‘morir en néixer’, i que presenta el canvi -B- > -v- en català medieval, conservat en alguna àrea no betacista actual, com el bal. *es[v]ortar* 74, 77-82 (*es[v]ort* 75, 82), amb canvi de prefix; però, tret d’aquest dialecte, apareix la solució betacista: *es[b]ortar(-se)* 46, 50; (*tenir, tindre un*) *a[b]ort* 34, 64, 171, *aborto* 46, per castellanisme, i *al[b]ort* 160, amb canvi de prefix; *a[b]orn* 165, per canvi de consonant epitètica; un encreuament amb *bord*, -a ha donat *abordar(-se)* 55, 56, 101 (deverbal *abordo* 56) i *trasbordar* 54, amb el prefix *tras* < *trans*. La caiguda de la -v- intervocàlica, habitual en contacte amb *o*, com en PAVÖRE > *paor* > *por*, i precedit el verb del prefix *eix-*, va originar **xeurtar*, viu en la forma metatitzada *xuertar* 42 i en les formes monoftongades *eix[u]rtar(-se)* (postverbal *eixortó* 32), *x[u]rtar* 14, 22, amb afèresi vocàlica, *j[u]rtar* 37, amb sonorització de la palatal, i *eix[u]ltar* 36, amb canvi consonàntic per lambdacisme; *a[z]ortar* 4, 7 presenta una altra var. consonàntica, que, amb grau zero de [z], va donar *aürtar* 9, 11 i *urtar* 6, 19, 87, 94; l’alg. *urtir* 85 és un manlleu al campidanès *ortiri* (< ABORTIRE).

(A)*forrar(-se)* (var. *esforrar[-se]* 24, 27, 40, 41, 53, 54, 57, 103-105, 109-113, *esforro* 111, *desforrar* 66, amb el prefix *es-* i *des-*, respectivament) és un der. verbal de l’ar. HURR ‘lliure, de condició lliure’ (*alforrar* ‘donar llibertat’, s. XIII), que també es va aplicar a femelles eixorques (cf. mapa 824).

(A)*follar(-se)* deriva del llat. vg. FÜLLARE ‘batanar, batre i piconar draps’, format sobre FÜLLONEM ‘batanador, draper que batana’ (cf. fr. *fouler*, cast. *hollar*, oc. *folar* ‘batanar’), a través de ‘batre, colpejar, fer malbé’ (var. *follar* 135, 141, 153, 179, 182, per afèresi vocàlica).

Malparir és un compost de l’adverbi *mal* (< MALUM) i el verb *parir* (< PARĪRE), sinònim de *parir malament* 65; var. perifràstica *tenir (tindre) un mal part* 65, 118, 142, 154, 155, 157, 169 (*part* < PARTU); també *parir antes del temps* 118. Semblantment *malcriar* 69, 123, 126, 127, 129, 133, 158, 178, 183, compost de *mal* (< MALUM) i *criar* ‘procrear’ (< CREARE).

Altres denominacions s’han format perifràsticament amb *vedell* (< VĪTĒLLUS): *tenir el vedell fora de temps* 44, *vedellar abans d’hora* 73, *perdre el vedell* 44, 49, 51, 59, 63, *tirar el vedell* 71, 72, *llançar el vedell* 83, *fer malbé el vedell* 70; o amb un altre mot: *perdre el prenyat* 17, *tenir una baixa* 124, (*tenir un gastament* 58, 66. La idea de parir prematurament és present a *nonat* 75 i *néixer fora del temps* 57.

Notem encara formacions lèxiques simples com *esvedellar-se* 20, 21, 24, 28, 30, 33, 34, 40 o *desvedellar-se* 38, amb el prefix privatiu *es-* i *des-*, respectivament; *descabritar-se* 61 o *descabridar-se* 66, format sobre *cabrit* o *cabrida*; *fallar-se* 133, 162, deverbal de *fall* o *falla* (< FALLĒRE ‘enganyar’ → ‘no produir l’efecte que s’esperava’); *esgarrar-se* 15, 22, 30, 34, 39, 45, der. de *garra* ‘part inferior de la cama’ (< cèltic *GARRA), que de ‘tallar la part inferior de la cama’ → ‘fer malbé’; *malmetre* ‘posar malament, fer malbé’ 87, compost de *mal* (< MALUM) i *metre* (< MĪTTĒRE); *espatllar* 22, der. de *espatlla* (< SPATŪLA), que de ‘rompre, malmetre l’espatlla’ → ‘fer malbé’; *desgraciar-se* 150, der. de *desgràcia*, en el sentit de ‘sofrir un esdeveniment advers’; *furtar* 52, probable atracció paronímica de *avortar*.

La isoglossa de *eixortar/avortar* ocupa el ross., part del cat. central i el mall., mentre que *aforrar* campa pel nord-occ. i *afollar* pel tort. i val. sept., deixant *malparir* per la resta del val. i la franja ponentina nord-occ.

Són mots normatius *avortar*, *afollar*, *malparir*, des del *DOrt*, 1917; el medieval *avortir*, absent del nostre corpus, figura també al *DOrt*, 1917.